

UDK 808.62-441

808.62-087

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno 14.05.1998

Vesna Zečević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, Hrvatska

TIPOLOGIJA KAJKAVSKIH VOKALSKIH PODSUSTAVA

SAŽETAK

Vokalski podsustavi u kajkavskim govorima nastaju različitim fonotaktičkim pravilima i njihova tipologija ovisi, prema tome, o fonološkim modelima kajkavskih govora. Tipologija vokalskih podsustava izvodi se iz sinkronijske tipologije vokalskih sustava, odnosno prema zadanim, postojećim, tzv. polaznim, neobilježenim vokalskim sustavima. To su sustavi koji imaju isti tip neobilježenih podsustava, što podrazumijeva isti inventar vokala u podsustavima koji se razlikuju samo prozodijski - intenzitetom (naglašeno ili nenaglašeno) i kvantitetom. To su tri glavna položaja vokala: u kratkim naglašenim slogovima, u dugim slogovima (naglašenim i nenaglašenim) i u kratkim nenaglašenim slogovima. U odnosu na neobilježene sustave, obilježeni sustavi imaju promijenjen broj i inventar vokala u podsustavima. Maksimalni inventar takvih obilježenih podsustava zabilježen je u sedam položaja u riječi i slogu formiranih na osnovi strukturnih i strukturno-kontekstnih elemenata fonotaktičkih pravila i koji su uvijek kombinirani s prozodijom. U istraženim govorima prema 10 polaznih, neobilježenih vokalskih sustava, koji imaju isti tip podsustava, utvrđen je 21 tip vokalizma s obilježenim podsustavima, kojih može biti od dva do sedam u jednom govoru. Osim toga, utvrđeno je 15 različitih tipova, načina organiziranja vokalskih podsustava s 35 različitih pravila, što sve utječe na tipološku relevantnost vokalskih podsustava za kajkavske fonološke podsustave s bitnim elementom prisutnosti strukturnih razlika među njima.

Ključne riječi: kajkavski govor, hrvatski jezik, dijalektologija, vokalska distribucija

1. Opće je poznata činjenica da svaki idiom, od mjesnoga govora do dijasistema, ima utvrdiv vokalski sustav. Međutim, funkcioniranje sustava u interakciji sa strukturom već nije tako jednostavno utvrditi bez detaljnoga poznavanja jednoga takvoga sustava. Pokazat ću to na primjeru kajkavskoga narječja, za koje se zna da ima govora s 5, 6, 7 i 10 vokalskih fonema u, recimo to tako, glavnom podsustavu. To je najčešće naglašeni slog, u većini govora kratki. Međutim, možda je manje poznato da u kajkavskom makrosustavu ima govora čiji vokalski sustavi imaju od dva do sedam podsustava s promijenjenim brojem i inventarom vokala. Pravila koja modificiraju strukturu takvih sustava vrlo su raznolika i mogu biti vrlo složena. To su fonotaktička pravila, koja su za vokalsku distribuciju i tipologiju vokalskih podsustava relevantno razlikovno obilježje prema kojemu se kajkavski govori međusobno razlikuju, a što je sve poznato i ostalim slavenskim jezicima i njihovim dijalektima.

2. Građa na osnovi koje je izrađen ovaj rad obuhvaća dijalekatske podatke s gotovo cijeloga područja kajkavskoga narječja, i to monografske opise, rasprave, terenske izvještaje te sve istražene punktove za Općeslavenski lingvistički atlas i Hrvatski dijalektološki atlas. Literatura o građi donosi se na kraju rada.¹ Međutim, u analizi tipologije kajkavskih vokalskih podsustava nisu uzeti u obzir svi govori iz pregledane građe nego samo oni koji predstavljaju i čine glavninu kajkavskih govora, i to prema kriteriju vokalskoga razvoja, odnosno prema jednom elementu toga razvoja - kontinuantu starohrvatskih fonema *o* i *l*. Govori obuhvaćeni istraživanjem imaju *istu* kontinuantu tih fonema, koja je ili vokal *u* (kontinuanta etimološkoga *u*) ili vokal *o*-tipa.

Govori koji nisu obuhvaćeni istraživanjem čine manjinu govora kajkavskoga narječja, nemaju izjednačenu kontinuantu fonema *o* i *l* i imaju osobine kao u slovenskim govorima. To su govori goranskoga dijalekta uključujući i vivodinski govor, gornjosutlanski govori te govori zapadnoga dijela međimurskoga dijalekta.² Analiza građe tih govora pokazala je da se njihova genetsko-strukturna posebnost odražava i u nekim elementima formiranja vokalskih podsustava.

3. Da bi se u potpunosti sagledali svi elementi organizacije vokalskih podsustava, u istraživanju je primijenjena dijakronijsko-sinkronijska metoda, koja uključuje analizu vokala na tri razine:

a) na starohrvatskoj razini - da bi se utvrdila sudbina kontinuanata starohrvatskih vokala u suvremenim kajkavskim govorima,

¹ Opću literaturu o obrađivanoj problematici v. u V. Zečević, *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*, Zagreb 1993, str. 228-233.

² Usp. o tim govorima u: D. Brozović, *O strukturalnim i genetskim kriterijima u klasifikaciji hrvatskosrpskih dijalekata*, Zbornik za filologiju i lingvistiku 3/1960; P. Ivić, *O klasifikaciji srpskohrvatskih dijalekata*, Književnost i jezik 1/1963; B. Finka, *Gorskokotarska kajkavština u načini dijalekatskom mozaiku*, Kajkavski zbornik, Zlatar 1874; S. Težak, *O rezultatu dijalektoloških istraživanja u okolici Karlovca*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 62/1957 (za vivodinski govor); S. Ivšić, *Jezič Hrvata kajkavaca*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 48/1935 (za govore uz Sutlu); Z. Bartolić, *Hrvatski kajkavski govori Međimurja*, Popevka zemlji, Čakovec 1971. i V. Oblak, *Nešto o međimurskom narječju*, Zbornik za narodni život i običaje 1/1896. za govor Sv. Martina.

b) na razini polaznih, nazovimo ih neobilježenih, vokalskih sustava, koji su vokalski sustavi suvremenih kajkavskih govora bez vokalskih podsustava istraživanoga tipa, i to zato da bi se utvrdile inovacijske pojave u modifikaciji vokalske strukture i koje uzrokuju nastanak podsustava,

c) na razini vokalskoga sustava konkretnoga govora - da bi se utvrdila organizacija vokalskih podsustava.

4. Prateći u analizi nastanka vokalskih podsustava s promijenjenim inventarom vokala sudbinu etimoloških vokala *i e a o u* te kontinuanata starohrvatskih fonema *ē ē q ĩ*, pokazalo se da fonotaktička pravila ograničavaju pojavu etimološkoga vokala *o* te kontinuantu *jata* i *šva*, koja je vokal *e*-tipa (najčešće napeto, zatvoreno *e*) i kontinuantu *q* i *ļ* onda kada je ona vokal *o*-tipa (najčešće napeto, zatvoreno *o*). U suvremenim govorima kajkavskoga narječja fonotaktička pravila ograničavaju pojavu tih fonema u određenim sintagmatskim položajima u kojima se oni zamjenjuju drugim vokalima koji su već postojeći vokali u kajkavskim govorima: etimološko *o* vokalima *i, e, a, u*, kontinuantu *q* i *ļ* vokalom *u*, a kontinuantu *jata* vokalom *i*.³

5. Govoreći o vokalskim podsustavima nameće se jedno metodološko pitanje. Naime, zašto govoriti o vokalskim podsustavima a ne o vokalskim sustavima? Činjenica je, naime, da je sustav nadređen podsustavu i može se govoriti i o tipologiji vokalskih sustava, jer tipologija vokalskih podsustava ovisi o fonološkim modelima. Nastanak podsustava uvjetuje interakcija sustava i strukture, odnosno struktura pokazuje kako funkcionira sustav. Sustav može funkcionirati po jednostavnim, složenim i vrlo složenim zakonitostima, koje se, budući da je riječ o vokalizmu, odnose na fonotaktička pravila o funkcioniranju vokala. Budući da je težište u ovome radu na onome što je rezultat ili posljedica fonotaktičkih pravila, činilo nam se bolje da se govori o tipologiji podsustava nego sustava. Naime, time je već u samom naslovu dio informacije o predmetu istraživanja.

Prikaz tipologije kajkavskih vokalskih podsustava ovim radom nikako nije konačan, jer je riječ o do sada istraženim govorima, a svako novo istraživanje može donijeti nove momente koji će ovu tipologiju dopunjavati.

6. Klasifikacijski kriterij za određivanje tipologije kajkavskih vokalskih podsustava su fonotaktička pravila, odnosno određeni tip vokalske distribucije. Vokalska je distribucija, prema tome, razlikovno obilježje prema kojem se kajkavski govori međusobno razlikuju.

Sintagmatski parametar fonotaktičkoga pravila, odnosno distribucije vokala, utvrđivanje je položaja vokala u riječi, dok je paradigmatski utvrđivanje koje su se fonološke opreke neutralizirale između vokala koji se zamjenjuju. U vokalskim podsustavima vokal koji je zamijenio onaj vokal koji ima

³ Od toga odstupaju govori istočnoga dijela medimurskoga dijalekta u kojima se umjesto vokala *e* ne pojavljuje vokal *i* nego novi, centralniji vokal *ɪ*, koji se obično bilježi kao *ɪ*, a mjesto etimološkoga *o* otvoreniji vokal *u*, koji se obično bilježi kao *y* (usp. o tome M. Lončarić, *Govor Varaždina i okolice*, Radovi Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Varaždin, 2/1988).

distribucijsko ograničenje, ima zbog toga dodatno podrijetlo, i to od zamijenjenoga vokala. U neutralizaciji fonoloških opreka on je gotovo uvijek drugi član opreke.⁴ Npr. ako u podsustavu nema etimološkoga vokala *o*, koji je zamijenjen vokalom *ɛ*, kontinuantom *jata* i *šva*, onda neutralizirana opreka *o~ɛ* u rezultatu ima vokal *ɛ*, čije je dodatno podrijetlo od etimološkoga vokala *o*. Takvo zamjenjivanje vokala u vokalskim podsustavima odnosi se samo na izraz leksema, ne utječući na promjenu njegova značenja, jer se dogodila samo "fizička" diferencijacija funkcionalno istovjetnih elemenata.⁵ Drugim riječima, ukidanjem jedne fonološke opreke dolazi do defonologizacije fonema kada nestaje komutacija dviju invarijanata u određenim uvjetima.⁶ S tim u vezi treba reći da u do sada istraženim govorima kajkavskoga narječja fonotaktičkim pravilima iz sustava ne nestaje u potpunosti nijedna artikulacijsko-akustička fonološka opreka, što znači da defonologizacija fonema nije završena. Završena bi bila onda kada bi nestao i zadnji položaj u kojem se razlikuju dva vokala. Zbog toga se vokalski podsustavi ostvaruju samo u određenim položajima kao posljedica jednoga elementa organizacije strukture vokalskoga sustava - fonotaktičkih pravila, po kojima se i vrši izbor jezičnih jedinica. Prema podacima upotrijebljenima u ovome radu, u vokalskim se podsustavima u kojima djeluju ograničavajuća fonotaktička pravila broj vokala uvijek smanjuje.

Kao što je poznato, vokalska se distribucija u jednom fonološkom sustavu utvrđuje usporedbom inventara jedinica u svim položajima u riječi i slogu i u svim fonemskim kontekstima. Do sada istraženi govori kajkavskoga narječja obuhvaćeni ovim radom mogu imati vokalske podsustave sa smanjenim brojem vokala u sljedećim položajima:

1. na kratko naglašenom početku riječi
2. u kratko naglašenom slogu
3. na kratkom nenaglašenom početku riječi
4. u kratkom prednaglasnom slogu
5. u zanaglasnom slogu, koji uključuje i zatvorenu nenaglašenu ultimim
6. u kratkoj otvorenoj ultimim
7. u određenom fonemskom kontekstu.

Položaji od 1 do 6 mogu biti kombinirani s fonemskim kontekstom (7. položaj je samo fonemski kontekst). Prema građi, među istraženim kajkavskim govorima dva su govora u kojima se vokalski podsustavi organiziraju u svim položajima od 1 do 6 kombinirano s fonemskim kontekstom. To su govori plješivičko-prigorskoga dijalekta, govor Domagovića i govor Prodindola. Samo jedan govor ima vokalski podsustav u 7. položaju, koji je samo određeni fonemski kontekst. To je govor Bednje.

Iz naprijed navedenih položaja vokala vidi se da je prozodijsko obilježje *intenziteta*, odnosno naglašenosti ili nenaglašenosti, osnovni činilac pri

⁴ Kada tome nije tako v. bilješku 3.

⁵ Usp. A. Marinet, *Osnove opće lingvistike*, Zagreb 1982, str. 252.

⁶ Usp. R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb 1969, str. 925.

formiranju vokalskih podsustava. Što se tiče fonemskoga konteksta, treba reći da na ostvarivanje vokala u određenim položajima djeluju samoglasnici u idućem slogu, a suglasnici u neposrednom susjedstvu.

7. U tipologiji vokalskih podsustava razlikuju se tzv. neobilježeni i obilježeni podsustavi. Neobilježeni podsustavi nalaze se u neobilježenim vokalskim sustavima, koji u načelu nemaju nikakvih ograničenja u ostvarivanju vokala (izuzev starohrvatskih, koja imaju svi govori) te imaju isti inventar vokala u tri glavna položaja: u kratkom naglašenom slogu, u dugim slogovima (naglašenima i nenaglašenima) i u kratkim nenaglašenim slogovima. Takvi su vokalizmi i polazni sustavi za one sustave u kojima su se dogodile različite modifikacije njihove strukture i u čijim je podsustavima drukčiji ne samo inventar vokala nego i podrijetlo nekih od njih. U istraženim kajkavskim govorima deset je takvih polaznih vokalskih sustava koji se međusobno razlikuju prema kriteriju sudbine kontinuanata starohrvatskih fonema *ě, ə, ǫ, ĺ*.

Obilježeni podsustavi nalaze se u obilježenim vokalskim sustavima u kojima je interakcijom sustava i strukture došlo do promjena u broju i inventaru fonema u vokalskim podsustavima. U odnosu na polazne (neobilježene) sustave i strukture dolazi do fonotaktičkih inovacija, koje mijenjaju postojeća fonotaktička pravila u svakom idiomu u kojem do njih dođe.

8. Fonotaktička pravila prema kojima se određeni vokal ne može ostvariti na određenom mjestu u riječi i slogu uvijek pretpostavljaju ne nestanak vokala nego njegovo zamjenjivanje drugim vokalom. Među pravilima za nastanak vokalskih podsustava u kajkavskim govorima razlikuje se pet tipova koji uključuju samo fonemski kontekst, njegovo nepostojanje (1. tip) ili postojanje (ostali tipovi) (strelicom je označeno zamjenjivanje vokala):

1. tip: $V \rightarrow V^1$
2. tip: $V + V_k \rightarrow V$
3. tip: $C_k + V \rightarrow V$
4. tip: $C_k + V + V_k \rightarrow V$
5. tip: $C_k + V \rightarrow V$.

Svi su tipovi, osim 5. tipa, kombinirani s prozodijom i mjestom vokala u riječi i slogu, dok je 5. tip povezan jedino s kontekstnim suglasnicima.

Prema takvim fonotaktičkim pravilima u kajkavskim se govorima razlikuje osim deset neobilježenih vokalskih sustava i 21 obilježeni. Ako se unutar obilježenih sustava uzme kratki naglašeni slog kao prvi podsustav s maksimalnim brojem vokala u većini govora (označen rimskim brojem I) i u kojem u većini govora nema distribucijskih ograničenja, te ako se zanemare dugi slogovi u kojima (osim u govoru Bednje) nema distribucijskih ograničenja, pa je takav podsustav uvijek jednak I. podsustavu (samo uz mogućnost pojave diftonga), onda se ostali podsustavi u svakom govoru mogu obilježiti rimskim

¹ V = vokal, V_k = kontekstni vokal, C_k = kontekstni konsonant.

brojem II i uz njega malim arapskim brojem, ovisno o broju podsustava prema različitim fonotaktičkim pravilima (v. tablicu 4).

Unutar 21 obilježenog sustava ima podsustava koji su organizirani prema fonotaktičkim pravilima koja mogu biti jednostavna, složena i vrlo složena. Jednostavna pravila formiraju podsustave samo na osnovi strukturnih elemenata (položaja vokala u riječi i slogu i prozodije), složena na osnovi strukturnog elementa i *jednog* kontekstnog, i to ili suglasnika ispred vokala ili samoglasnika iza vokala koji se zamjenjuje, odnosno koji ima distribucijsko ograničenje, te vrlo složena na osnovi strukturnog elementa i *dva* kontekstna: suglasnika ispred vokala i samoglasnika iza vokala. Npr. jedno jednostavno pravilo samo propisuje da se npr. vokal *o* ne može u nekim govorima ostvariti na kraju riječi i tada je u tom položaju podsustav koji nema etimološkoga vokala *o*, a umjesto njega je vokal *e*-tipa, istovjetan s kontinuantom *jata* i *šva*. Složeno fonotaktičko pravilo propisuje da se u nekim govorima vokal *o* ne može ostvariti u jednim položajima ispred akustskih vokala, a u drugima iza negravisnih suglasnika. Zamijenjen je također ili vokalom *e*-tipa (kontinuantom *jata* i *šva*) ili vokalom *i*. Podsustavi u tim položajima nemaju vokal *o*, ali vokal *e*-tipa i vokal *i* imaju dodatno podrijetlo od etimološkoga *o*. Vrlo složeno pravilo propisuje da se vokal *o* u nekim govorima ne može ostvariti u određenim položajima u riječi iza određenih suglasnika, a ispred određenih samoglasnika.

Nastanak podsustava na osnovi tipova navedenih fonotaktičkih pravila pokazat ćemo na primjeru dvaju govora, jednoga s jednostavnim fonotaktičkim pravilom i jednoga s vrlo složenim, upravo najsloženijim fonotaktičkim pravilima.

Prvi je primjer govor Dubranca u Turopolju. Vokalski sustav toga govora ima dva podsustava: jedan u dugim slogovima sa 7 vokala i bez distribucijskih ograničenja i drugi u svim kratkim slogovima u kojima je jedan vokal manje jer nema kontinuantu etimološkoga vokala *o*. U tom podsustavu vokal *u* ima dodatno podrijetlo od vokala *o* (npr. *zlūčest*, *upāsti*, *kusišče*, *ōbluk*, *zlātu*).

Drugi je primjer govor Domagovića nedaleko Jastrebarskog. Vokalski sustav toga govora ima sedam podsustava. U jednom podsustavu ima sedam vokala, u dva po šest vokala, u dva po pet i u dva po tri vokala. Ti se podsustavi međusobno razlikuju položajem vokala u naglašenim ili nenaglašenim slogovima, kvantitetom (u dugim ili kratkim slogovima), tonom (slogovi s uzlaznom ili silaznom intonacijom) te brojem i inventarom vokala. Svaki je podsustav nastao drukčijim fonotaktičkim pravilima. Vokali koji se ne pojavljuju u pojedinim podsustavima kontinuantu su etimološkoga *o*, *jata*, *q* i *l̥* te dugih vokala *e* i *ē*.

Kao prva dva podsustava izdvojiti ćemo duge slogove u kojima je za broj i inventar vokala relevantan samo ton. Pod uzlaznom intonacijom ostvaruje se šest vokala, i to dva monoftonga i četiri diftonga: *i: ie iē oa uo u:*. Pod silaznom intonacijom nema diftonga *ie* koji je zamijenjen diftongom *iē* te podsustav ima jedan vokal manje, a diftong *iē* dodatno podrijetlo od dugih vokala *e* i *ē*.

U kratkim slogovima maksimalni se inventar vokala ostvaruje u dva podsustava: na kratkom naglašenom početku riječi ispred neakutskih vokala *a*, *o*, *u*, *i* u ostalim kratko naglašenim slogovima također ispred neakutskih vokala, ali uz još jedno ograničenje: u slogu ispred vokala *o* mora biti gravisni suglasnik (*p b m k g f v l*). Riječ je, naime, o vokalu *o*, kontinuantu etimološkoga *o*, koji se jedino u tim položajima može ostvariti, i nema ga više ni u jednom drugom položaju, a ima ih pet. Podsustavi u tih pet položaja nastaju na osnovi različitih fonotaktičkih pravila koja ograničavaju pojavu vokala *o*, i ne samo njega, kako je naprijed rečeno.

Slijedi opis podsustava s promijenjenim brojem i inventarom vokala:

1. podsustav na kratkom naglašenom početku riječi nema vokala *o* ispred *i*, *e*, *ε*, a umjesto njega je vokal *e*, pa se prema npr. *ōbras* govori *čči*. U tom podsustavu samo su tri vokala: *i ε a*, jer uz navedeno ograničenje za vokal *o* djeluju i starohrvatska ograničenja za *jat*, *ε*, *q* i *l*. a vokal *u* ima protetski suglasnik *v*. Vokal je *e*, inače kontinuant *jata*, dospio, prema tome, u taj položaj naknadno, fonotaktičkom inovacijom prema etimološkom vokalu *o*,

2. podsustav u kratkim naglašenim slogovima nema vokala *o* ispred *i*, *e*, *ε* i iza negravisnih suglasnika (svi suglasnici izuzev *p b m k g f v l*). Zbog toga u riječima u kojima slijedi *a*, a prethodi gravisni suglasnik nema zamjene *o* → *e*, npr. *zvōnac*, a ako prethodi negravisni suglasnik, *o* se zamjenjuje s *e*, npr. *drēban* ("droban, sitan"). U primjeru kao *kēren* ("korijen") prethodi gravisni suglasnik ali slijedi akutski samoglasnik pa se *o* zamjenjuje s *e*. Inventar vokala smanjen je za jedan vokal, a vokal *ε* ima dodatno podrijetlo od vokala *o*,

3. podsustav na nenaglašenom početku riječi nema vokala *o* prema pravilu koje propisuje: a. njegovu zamjenu vokalom *a* ispred sloga s vokalom *a* (npr. *aprīva* "oprava, haljina", *acātni* "octeni"), b. njegovu zamjenu vokalom *u* ispred vokala *o*, *o*, *u* (npr. *ubūća*), c. njegovu zamjenu vokalom *i* ispred *i*, *e*, *ε* (npr. *idrēzati*, *itišla*). U tom su podsustavu tri vokala: *i a u*, i to zbog navedenog ograničenja za vokal *o* te zbog poznatih starohrvatskih ograničenja. Vokali *i*, *a*, *u* imaju dodatno podrijetlo od vokala *o*, a vokal je *u* u tom položaju fonotaktička inovacija, jer u tom govoru kontinuant *o* etimološkoga *u* ima protezu *v*,

4. podsustav u prednaglasnom slogu nema vokala *o* i *e* (kontinuantu *jata*) prema pravilu koje propisuje: a. da se vokal *o* zamjenjuje vokalom *a* ispred sloga s vokalom *a* bez obzira prethodi li gravisni ili negravisni suglasnik (npr. *bagāta*, *lapāta*), b. da se vokal *o* zamjenjuje vokalom *u* ako je u slogu ispred gravisni suglasnik (*p b m f v*), a u slogu iza nije vokal *a* (npr. *guvuriti*, *putirati*), c. da se vokal *o* zamjenjuje vokalom *i* ako je u slogu ispred negravisni suglasnik (svi suglasnici izuzev *p b m f v*), a u slogu iza nije vokal *a* (npr. *gīēva* "gotova", *kiprīva* "kopriva"), d. da se vokal *e* (kontinuant *jata*) zamjenjuje vokalom *i* (npr. *cipiti* "cijepiti", *sikīra*). Inventar ima pet vokala: *i ε a o u*, a vokali *i*, *a*, *u* imaju dodatno podrijetlo od vokala *o*, a vokal *i* i od *e* (kontinuant *jata*);

5. podsustav u nenaglašenoj zatvorenoj i otvorenoj ultimi također nema vokala *o* i *ε* (kontinuantu *jata*) prema pravilu koje propisuje: a. da se vokal *o* zamjenjuje vokalom *u* iza gravisnih suglasnika *p b m k g f v l* (npr. *živut*), b. da

se vokal *o* zamjenjuje vokalom *i* iza negravisnih suglasnika (npr. *gētīf* "gotov", *lētī* "ljetno"), c. da se vokal *e* (kontinuant *jata*) zamjenjuje vokalom *i* (npr. *ērij* "orah", *sigdi* "svagdje"). Vokali *i* i *u* imaju dodatno podrijetlo od vokala *o*, a vokal *i* i od kontinuant *jata*.

Svi se ostali tipovi fonotaktičkih pravila za istražene govore nalaze na tablicama 1. i 2. s naznakom mjesnoga govora kao tipskoga predstavnika. Polazni vokalski sustavi nalaze se na tablici 3. i označeni su velikim slovom S.⁸ Na tablici 4. nalaze se tipovi vokalskih podsustava unutar svakog polaznog sustava.

9. Na tablicama 1. i 2. govori su razvrstani u tri grupe prema tipološkoj sličnosti organiziranja vokalskih podsustava.

U 1. grupi govori imaju podsustave u kratkim nenaglašenim slogovima i u kratkoj otvorenoj ultimi bez obzira na naglašenost.

U 2. su grupi govori koji podsustave imaju u svim kratkim slogovima, naglašenima i nenaglašenima.

U 3. je grupi bednjanski govor, koji ima podsustav ispred suglasnika *m*, *n*, *ñ*, bez obzira na intenzitet i kvantitetu kao i na mjesto vokala u riječi i slogu.

Osim toga, prema sličnostima i razlikama u strukturi vokalskih sustava, odnosno u organizaciji vokalskih podsustava, govori su se 1. i 2. grupe mogli razvrstati u podgrupe u kojima se ostvaruju ista fonotaktička pravila. Budući da u 1. grupi ima 9, a u drugoj 5 podgrupa, uz 3. grupu, s jednim govorom, ukupno je 15 različitih tipova organiziranja vokalskih podsustava s 35 različitih fonotaktičkih pravila. Kao što se vidi iz tablica 1. i 2., isti se tip organizacije vokalskih podsustava može ostvariti u govorima s različitim polaznim vokalskim sustavima.

Geografski gledano, moglo bi se načelno reći da 1. i 2. grupu govora dijeli rijeka Sava: s njezine lijeve strane je 1. grupa, s desne strane je 2. grupa, a 3. grupa je na sjeverozapadu - govor Bednje. Takva i geografska povezanost govora pokazuje da su u 1. grupi govori koji genetski i strukturno nemaju većih odstupanja od tipično kajkavskih osobina. U 2. su grupi govori koji se razlikuju i međusobno i od ostalih govora genetskim i strukturnim elementima jer se nalaze na području koje je u prošlosti bilo područje velikih migracija, što se odrazilo i u njihovoj današnjoj fizionomiji. Postojanje jednoga govora - bednjanskoga - u 3. grupi kao da simbolizira posebnost bednjanskoga vokalizma općenito u kojem se dogodio takav vokalski pomak u kojem su se gotovo sve primarne opreke prefonologizirale.

Tipološka povezanost govora ovisi o broju i stupnju rasprostranjenosti distribucijskih obilježja karakterističnih za govore koji se uspoređuju. Što je veća rasprostranjenost nekoga obilježja i što je manje rijetkih obilježja, to je manja originalnost sustava mjesnoga govora, ali je veća tipičnost za određenu skupinu govora.

⁸ Više o polaznim vokalskim sustavima v. u V. Zečević, *ibid.*, str. 41-55

Na planu lingvističke geografije može se vidjeti da se najspecifičniji govori obično nalaze na periferiji područja koje se promatra kao cjelina (većina govora 2. grupe), dok su najtipičniji u centru (1. grupa).

10. Na kraju bismo željeli istaknuti da na komunikacijskom planu navedene modifikacije u fonološkoj strukturi omogućuju među istogovornicima, tj. govornicima koji imaju isti takav sustav, kvalitetniju komunikaciju, jer se obavijest u njima prenosi brže i sigurnije. Brže zato što je pri kodiranju među vokalima već unaprijed uklonjena najmanje jedna mogućnost izbora (pravilo određuje koja mora biti), a sigurnije zbog toga što se predvidivošću pojedinih jedinica povećava zalihost: buka u kanalu neće učiniti neprepoznatljivima one dijelove poruke u kojima se, kao zadanim strukturama, unaprijed zna što se jedino može ostvariti. Zalihost tada predstavlja neiskorištene mogućnosti, koje su uvijek "rezerva" ako se u sustavu za to ukaže potreba. S druge strane, nasuprot kvalitetnijoj komunikaciji stoji negativna posljedica takvih strukturnih modifikacija jer se distribucijskim ograničenjima smanjuju razlikovne mogućnosti fonoloških sustava budući da se smanjuje stupanj iskorištenosti nekih fonoloških opreka. Smanjenje je, pak, mogućnosti izbora određenih vokala rasterećenje i za jezik i za govornika, jer mu je u određenim položajima izbor zadan. Tendencijom rasterećivanja upravlja viša tendencija, a to je poznata težnja u svakom govorniku, a onda i u njegovu jeziku, za uspostavljanjem ravnoteže između teoretske i stvarne čestote fonema prema komunikacijskim potrebama, što je, ustvari, neprekidno rješavanje proturječja između dviju glavnih jezičnih funkcija - proizvodne i prijenosne i što svaki sustav rješava na svoj način.

11. Na jezičnom pak planu strogim se zakonitostima funkcioniranja fonema u postavama povećava integriranost jezičnih sustava, jer su u takvim govornicima jače paradigmatsko-sintagmatske veze, i to između fonema-članova neutraliziranih opreka i prozodijske i slogovne strukture riječi te ostalih fonema kao kontekstnih. U tom je smislu integracijski najjači činilac vokal *o*-tipa, kontinuant etimološkoga *o*, koji u istraženim govornicima ulazi u 16 različitih veza bilo s prozodijskom i slogovnom strukturom riječi, bilo s ostalim fonemima. Takvu ulogu među oprekama imaju one u koje ulaze fonemi po akustičkoj dimenziji tonalnosti.

REFERENCIJE

- Barac-Grum, V.: Glasovne promjene u sustavu (na primjeru Čakavskoga vokalizma), *Rasprave Zavoda za jezik IFF* 10-11/1984-85.
- Bartolić, Z.: Hrvatski kajkavski govor Međimurja, Popevka zemlji, Čakovec 1971.
- Brabec, I.: Izvještaj o istraživanju govora u Pokuplju, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 65/1961.
- Brabec, I.: Sjevernoistočni akavci, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 71/1966.
- Brabec, I.: Sutlanski ikavci, *Kaj* 5/1969.
- Brabec, I.: Mješoviti govori na sjevernoj periferiji hrvatskosrpskog jezika, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 73/1969.
- Brozović, D., Lisac, J.: Homak, Fonološki opis srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 153).
- Brozović, D., Lisac, J.: Začretje, Fonološki opis srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 29).
- Finka, B., Šojat, A.: Karlovački govor, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 3/1973.
- Herman, J.: Prilog poznavanju leksičkog blaga u govoru Virja, *Filologija* 7/1973.
- Houtzagers, H.P.: Phonological Remarks on the Kajkavian Dialects of Hidegseg and Fertőhomok, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* XXX/1987, 1.
- Ivić, P.: Izveštaj o terenskom dijalektološkom radu u severnoj Hrvatskoj i južnoj Dalmaciji u leto 1957. god., *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 2/1957.
- Ivić, P.: Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 6/1961.
- Ivić, P.: Izveštaj o ispitivanju govora u severnoj i zapadnoj Hrvatskoj, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 6/1961.
- Ivić, P.: Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 11/1968.
- Ivšić, S.: Jezik Hrvata kajkavaca, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 48/1934-35.
- Jakoby, W.: Untersuchungen zur Phonologie und Prosodie einer kajkavischen Mundart (Gornja Stubica), München 1974.
- Jedvaj, J.: Bednjanski govor, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1/1956.
- Jedvaj, J.: Bednja, *Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas*
- Jembrih, J., Lončarić, M.: Govor Gregurovca Veterničkog, *Rasprave Zavoda za jezik* 8-9/1982-83.
- Junković, J.: Izvještaj o istraživanju kajkavskoga dijalekta u zagrebačkoj okolini, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 61-1956.

- Junković, Z.: Tuhovec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas
- Kalinski, I., Sojat, A.: Zelinski tip govora, Rasprave Zavoda za jezik 2/1973.
- Kalinski, I.: Fonološki opis govora Črečana, Zagreb 1979 (magistarski rad, u rukopisu)
- Kopjar, M.: Osobine govora okolice Novog Marofa, Kaj 4-5/1973.
- Kotarski, J.: Lobar. Narodni život i običaji, Zbornik za narodni život i običaje 20/1915, 21/1916.
- Lang, M.: Samobor, Zbornik za narodni život i običaje 16, 17, 18, 19/1911-1914.
- Lisac, J.: Delnički govor i govor Gornjih Turni u svjetlosti goranskih kajkavskih govora, Zadar 1986 (disertacija, u rukopisu)
- Lisac, J.: V. Brozović, D.
- Lončarić, M.: Jagnjedovački govor (s osvrtom na pitanje kajkavskoga podravskog dijalekta), Hrvatski dijalektološki zbornik 4/1977.
- Lončarić, M.: Sjevernomoslavački kajkavski govori, Rasprave Zavoda za jezik 6-7/1980-81.
- Lončarić, M.: Govori kriškoga područja, Kaj 4-5/1984.
- Lončarić, M.: Sjeveroistočna kajkavština, Wiener slawistischer Almanach 14/1984.
- Lončarić, M.: Govor pregradskog kraja, Kaj 2-3/1985.
- Lončarić, M.: Govor Donje Dubrave i okolice, Kaj 5-6/1985.
- Lončarić, M.: Apatovec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Gornja Garešnica, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Hlebine, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Jagnjedovac, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Kalnik, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Pitomača, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Topolovec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Vaška, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Lončarić, M.: Bilogorski kajkavski govori, Rasprave Zavoda za jezik 12/1986.
- Lončarić, M.: Govor Varaždina i okolice, Radovi Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Varaždin, 2/1988.
- Lončarić, M.: O govoru Višnjice (usmeni podaci)
- Lončarić, M.: V. Jembrih, A.
- Oblak, V.: Nešto o međimurskom narječju, Zbornik za narodni život i običaje 1/1896.
- Rožić, V.: Kajkavački dijalekt u Prigorju, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 115, 116/1893, 118/1894.
- Rožić, V.: Prigorje, Zbornik za narodni život i običaje 12/1907, 13/1908.
- Strohal, R.: Jezične osobine u kotaru karlovačkom, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 146/1901, 148/1902.
- Strohal, R.: Neke dijalektične osobine iz trgovišta Vrbovsko, Nastavni vjesnik 11/1904.

- Strohal, R.: Dijalekti u današnjoj bjelovarsko-križevačkoj županiji, *Nastavni vjesnik* 28/1919.
- Sviben, K.: Govor zlatarskog kraja, *Kaj* 9/1969.
- Sviben, K.: Prilozi proučavanju zlatarskoga govora, *Kajkavski zbornik*, Zlatar 1974.
- Šojat, A.: Položaj turopoljskih govora u hrvatskoj kajkavštini, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 10/1967.
- Šojat, A., Zečević, V.: Kajkavski govori u području između Lekenika, Trebarjeva i Siska, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 72/1968.
- Šojat, A., Zečević, V.: Istraživanje kajkavskoga govora u Hrvatskom zagorju, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 73/1969.
- Šojat, A.: O govoru kajkavskih ikavaca u Zdenčini i Horvatima, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 73/1969.
- Šojat, A.: Govor u Samoboru i njegovoj okolici, *Rasprave Zavoda za jezik* 2/1973.
- Šojat, A.: Kajkavski ikavci kraj Sutle, *Rasprave Zavoda za jezik* 2/1973.
- Šojat, A.: O govoru Cerja kod Sesveta, *Rasprave Zavoda za jezik* 2/1973.
- Šojat, A.: O samoborskom govoru i o jugozapadnom kajkavskom dijalektu, *Kajkavski zbornik*, Zlatar 1974.
- Šojat, A.: Čakavske osobine u jugozapadnim kajkavskim govorima, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5/1981.
- Šojat, A.: Cubinec, Fonološki opis srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 30).
- Šojat, A.: Domaslovec, Fonološki opis srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 28).
- Šojat, A.: Trebarjevo Desno, Fonološki opis srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 35).
- Šojat, A.: Prelog, Fonološki opis srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 31).
- Šojat, A.: Virje, Fonološki opis srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 32).
- Šojat, A.: Turopoljski govori, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6/1982.
- Šojat, A.: Biškupec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Brčevac, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Brdovec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Cubinec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Dugo Selo, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Horvati, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.

- Šojat, A.: Ivanić, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Ižanovec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Jastrebarsko, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Krapina, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Križ, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Kupinec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Marija Gorica, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Mraclin, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Samobor, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Sveta Nedelja, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Šestine, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Trebarjevo, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Virje, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Vrapče, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Začretje, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Zdenčina, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Šojat, A.: Lončar-Brdo (usmeni podaci)
- Šojat, A.: V. Finka, B., Kalinski, I.
- Težak, S.: O rezultatu dijalektoloških istraživanja u okolici Karlovca, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 62/1957.
- Težak, S.: Izvještaj o istraživanju govora između Korane i Mrežnice, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 63/1959.
- Težak, S.: Kajkavci na razmeđu, Kaj 6/1970.
- Težak, S.: Kajkavsko-čakavsko razmeđe, Kajkavski zbornik, Zlatar 1974.
- Težak, S.: Govori na području općine Ozalj, Kaj 9-10/1976.
- Težak, S.: Sjeverni govori čakavsko-kajkavskog međurječja u karlovačkom četverorječju, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 16/1979.
- Težak, S.: Dokle je KAJ prodro na čakavsko područje, Hrvatski dijalektološki zbornik 5/1981.
- Težak, S.: Ozaljski govor, Hrvatski dijalektološki zbornik 5/1981.
- Težak, S.: Ozalj-Požun, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Težak, S.: Kajkavski govor dugoselskog kraja, Kaj 4/1981.
- Zečević.V.: Oglad kajkavsko-štokavskog dijalekatskog kontakta, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 368/1975.
- Zečević.V.: Domagović, Fonološki opis srpskohrvatskih / hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Sarajevo 1981 (punkt 27).
- Zečević.V.: Kajkavsko-štokavska Čazma, Hrvatski dijalektološki zbornik 71/1985.
- Zečević.V.: Kajkavski ikavci s gledišta jezičnoga kontakta, Rasprave Zavoda za jezik 14/1988.
- Zečević.V.: Čazma-Martinec, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Zečević.V.: Lckenik, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.
- Zečević.V.: Lijevo Sredičko, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.

Zečević, V.: Pisarovina, Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas.

Zečević, V.: V. Šojat, A.

Zimbrek, L.: Neobičan govor kajkavskog narječja (Bednja), Zagorski kalendar 1958.

Vesna Zečević

Institute of Croatian Language and Linguistic, Zagreb, Croatia

TYOLOGY OF KAJKAVIAN VOWEL SUBSYSTEMS

SUMMARY

The vowel subsystems in kajkavian speeches are the result of different phonotactic rules and their typology depends on phonological models of kajkavian speeches. The typology of vowel subsystems is derived from the synchronic typology of vowel systems, i.e. according to the given, existing, so called starting, unmarked vowel systems. These are systems that have the same inventory of vowels in subsystems which differ only in prosody - by intensity (stressed or unstressed) and quantity. These are the three main vowel positions: in short stressed syllables, in long syllables (stressed and unstressed) and in short unstressed syllables. In comparison with the unmarked systems, marked systems have a changed number and inventory of vowels in subsystems.

If in the analysis of the origin of vowel subsystems with the changed vowel inventory, we follow the fate of etymological vowels i e a o u and the continuation of the Old Croatian vowels e ə e q ɫ, it is shown that the phonotactic rules limit the occurrence of the etymological vowel o as well as the continuation of jat and sxva, which is an e-type vowel (mostly) and the continuations q and ɫ when it is a o-type vowel (o or o). In modern kajkavian speeches the phonotactic rules limit the usage of these phonemes in certain syntagmatic positions in which they are substituted by other vowels that already exist in kajkavian speeches: etymological o by vowels i, e, a, u, the continuance of q and ɫ by the vowel u, the continuation of jat by the vowel i. These vowels which have replaced other vowels with distributional limitations have therefore an additional origin, i.e. the origin of the vowel which has been replaced.

The vowel subsystems with the changed vowel inventory are realized only in certain position. The most important factors for their realization are: intensity (stressed - unstressed), the position of vowel in the word or in the syllable and the phoneme context.

The realization of a vowel in a certain position is influenced by the vowels in the next syllable and the consonants in its immediate vicinity. The greatest number of marked subsystems (which have a changed number of vowels) has been recorded in these speeches in seven positions in the word and syllable formed on the basis of the factors mentioned above. According to the ten starting, unmarked vowel systems which have the same type of subsystem, 21 types of vowel systems with marked subsystems have been recorded; one particular speech can have from two to seven types. Within 21 marked systems

there are subsystems which have been organized according to phonotactic rules which can be simple, complex or very complex. In addition, there have been established 15 different types, ways of organizing of vowel subsystems, with 35 different rules, all this influencing typological relevance of vowel subsystems for kajkavian phonological systems with an important element of structural differences among them. An example of a subsystem in the syllable preceding the stressed syllable in the speech of Domagović near Jastrebarsko illustrates the origin of a subsystem with a changed inventory of vowels. In this subsystem there are no *o* and *e* vowels. According to very complex phonotactic rules: a) vowel *o* is replaced by the vowel *a* in front of the syllable with the vowel *a* (e.g. *bagāta* "bogata", *lapāta* "lopata"), b) vowel *o* is replaced by the vowel *u* if there is a grave consonant (*p b m f v*) in the preceding syllable and the vowel *a* is not in the following syllable (e.g. *guvurīti* "govoriti" speak, *putīrati* "potjerati" chase), c) vowel *o* is replaced by the vowel *i* if the preceding syllable contains a non-grave consonant (all consonants except of *p b m f v*) and the following syllable does not contain the vowel *a* (e.g. *gītēva* "gotova" finished, *kiprīva* "kopriva" nettle), e) vowel *e* (continuation of *jat*) is replaced by the vowel *i* (e.g. *cipīti* "cijepiti" vaccinate, *sikīra* "sjekira" ax). Vowels *i*, *a*, *u* have an additional origin from vowels *o*, while vowels *i* have an additional origin from vowels *e* (the continuation of *jat*).

According to the typological similarity in the organization of vowel subsystems the speeches under discussion have been classified into three groups. The modification of phonological structure on the communication level enables better communication in speeches because the exchange of information is faster and more reliable. It is faster because at least one of the possible choices among vowels has already been eliminated (which vowel occurs is determined by a rule), it is more reliable because the predictability of certain units increases redundancy: noise in the channel will not make those parts of the message which have a fixed structure unrecognizable while what must be realized can be predicted.

On the language level, strict laws on the functioning of phonemes in strings increase the integrity of language systems, because in such speeches paradigmatic and syntagmatic links between phonemes - members of neutralized oppositions and prosodic and syllabic word structure as well as other contextual phonemes - are stronger.

In that sense the strongest integration factor is an *o*-type vowel, the continuation of the etymological *o*, which in the analyzed speeches enters into 16 different relations either with the prosodic and syllabic word structure or with other phonemes.

Key words: Kajkavian vernaculars, Croatian Language, dialectology, vowel distribution

Tablica 4

1. GRUPA GOVORA

Njesto u rječji i slogu Podgrupe i mjelani govor	Kratki naglašeni slog a	Nenaglašeni početak rječji b	Prednaglašni slog c	Zanaglašni slog d	Kratka otvorena ultima e
1. S ₁ Gajičće S _{1a} Vrbovec S ₂ Čračan					/o ₁ / → /e/ / /p̄ b̄ m̄ k̄ ḡ b̄ ʔ̄ v̄/... māstip : dā/kp
2. S ₁ Začretje S ₁ Trebarjevo S _{1a} Sestine					/o/ → /e/, /o/ → /e/ stip, utip stip, utip
3. S _{1a} Tatrovac S ₂ Polog					/o/ → /u/, /o/ → /u/ māsu, utāu
4. S ₂ Marija Gorica		/o/ → /u/ urōti	/o/ → /u/ kustit		
5. S ₂ Išanovec	/o ₁ / → /e/ / /p̄ b̄ m̄ k̄ ḡ b̄ ʔ̄ v̄/...A e e/ / dēber : zupnec		/o ₁ / → /e/ / /p̄ b̄ m̄ k̄ ḡ b̄ ʔ̄ v̄/...A e e/ / dēnjeti : kprtip : siropāk		/o ₁ / → /e/ dēpit
6. S ₂ Gregurevec Vatarnički				/o ₁ / → /u/ jābuka, pāvuk	/o/ → /e/ piamj 1. /o ₁ / → /e/ stip 2. /o ₁ / → /u/ idu : bō (3. pl. prez. : 3. sg. prez.)
7. S ₁ Cerja		/o/ → /u/ upčindri	/o/ → /u/ gutūš	/o/ → /u/ ōtruf	/o/ → /e/ jōkš
8. S ₂ Tuhovec			/o ₁ / → /u/ kucāfik	1. /e/ → /i/ 2. /o ₁ / → /u/ dēnīs, bērih; gōlup	1. /o ₁ / → /u/ 2. /e/ → /i/ 3. /o ₁ / → /u/ vūhu; dēli; grēdu - A. sg.
9. S _{1a} Nedeljaneč S ₂ Dozja Dubrava		/o ₁ / → /u/ uōdkuf	1. /o ₁ / → /u/ 2. /e/ → /i/ pufčivati; vinjč	1. /o ₁ / → /u/ 2. /e/ → /i/ uōdkuf; efusit	1. /o ₁ / → /u/ 2. /e/ → /i/ māstiu; žusdi

LEGENDA:

S = samoglasnički sustav; podrijetlo fonema koji se zamjenjuju: /o/, /o₁/ < /o/; /o₁/ < /o₁/; /e/ < /e₁/, /e/;

() = negativni znak iznad grafema označuje odautnoć fonema

(-) = znak za mjesto zamjene; / = znak za fonemski kontakt

Tablica 2

2. GRUPA GOVORA

Mjesto u riječi i slogu	Kratki naglašeni početak riječi s	Kratki naglašeni slog b	Nenaglašeni početak riječi c	Pred- naglašeni slog d	Zanaglašni slog e	Kratka otvorenaultima f
1. S ₆ Ozalj		1. /b/ → /b/ / / p b m f v / _ 2. /b/ → /b/ / _ / a o u / pšavde : kšren		1. /d/ → /d/ / / p b m f v / _ 2. /d/ → /d/ / _ / a o u / barbica, sinakšša : koblla		
2. S _{1a} Durbanec		/b/ → /b/ / zššest	/d/ → /d/ / upšati	/d/ → /d/ / kuššće	/d/ → /d/ / ošluk	/d/ → /d/ / zššu
3. S _{4a} Draganić		/b/ → /b/ / / p b m k g f v / _ zššja : gššina		1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / šššša : koblla; ššššć	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / šššš : šššš; vđiti	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / zššš : drššo; dšši
4. S _{4a} Prodindol	/b/ → /b/ / _ / a e e / ššš : ošlak	1. /b/ → /b/ / _ / a e e / 2. /b/ → /b/ / / p b m k g f v / _ gššina, dšša : kššal	/d/ → /d/ / _ / a e e / idrššati : ormšr	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / kššš : gšššš; dšššš	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / vššš : kššš; ššš	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / kššš : cidššo; dšši
5. S _{4a} Domagović	/b/ → /b/ / _ / a e e / ššš : ošras	1. /b/ → /b/ / _ / a e e / 2. /b/ → /b/ / / p b m k g f v / _ kšren, drššan : zššnac	/d/ → /d/ / _ / a e e / /d/ → /d/ / _ / o e e / /d/ → /d/ / _ / a e e / apršša, ubušša, idrššati	1. /d/ → /d/ / _ / a e e / 2. /d/ → /d/ / / p b m f v / _ / a e e / 3. /d/ → /d/ / / p b m f v / _ / a e e / 4. /d/ → /d/ / lšššša : pušššati : kššššš; cipššš	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 3. /d/ → /d/ / šššš : gšššš; šššš	1. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 2. /d/ → /d/ / / p b m k g f v / _ 3. /d/ → /d/ / oššu : šššš; šššš

LEGENDA:

S = samoglasnički sustav; podrijetlo fonema koji se zamjenjuju: /d/ < /d/; /e/ < /e/;

() = negativni znak iznad grafema označuje odsutnost fonema

(_) = znak za mjesto zamjene; / = znak za fonemski kontekst

Tablica 3 POLAZNI VOKALSKI SUSTAVI KAJKAVSKIH GOVORA

S ₁		S _{1a}		S _{1b}		
i	u	i	u	i	ü	u
e	ɔ	ɕ	o		ə	
e	o	e	a	e		o
	a			e		a

S ₂		S _{2a₁}		S _{2a₂}	
i	u	i	u	i:	u:
e	ɔ	e	o	ie	uo
e	o	e	a	e:	ou
	a				a:

S _{3b}		→	S _{3c}	
i	u		i	u
e	o		ie	uo
c	a		e	ɔ/ou
			e	o
			ɛ	a

S _{4a}		S _{4b}	
i	u	i	u
(ə)		e	ɔ
ɕ	o	c	o
e	a		a

S ₅	
i	u
e	o
	ɔ
	a

S ₆	
i	u
e	o
	a

S₁

S ₁ (Gajišće) 7:6 (1.grupa, 1. podgrupa)		S ₁ (Začretje) 7:6:6:5 (1. grupa, 2. podgrupa)				S ₁ (Trebarjevo) 7:6 (1. grupa, 2. podgrupa)		S ₁ (Cerje)																																																																									
I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	e	o	ɛ	o	a		II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	ɛ	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	e	o	ɛ	o	a		II ₁	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td></td><td>ɔ</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u		ɔ	e	o	a		II ₂	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	e	ɔ	a		II ₃	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	e	ɔ	a		I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	ɛ	o	a		II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	ɛ	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	e	o	a	
i	u																																																																																
e	o																																																																																
ɛ	o																																																																																
a																																																																																	
i	u																																																																																
ɕ	ɔ																																																																																
ɛ	a																																																																																
i	u																																																																																
e	o																																																																																
ɛ	o																																																																																
a																																																																																	
i	u																																																																																
	ɔ																																																																																
e	o																																																																																
a																																																																																	
i	u																																																																																
e	ɔ																																																																																
a																																																																																	
i	u																																																																																
e	ɔ																																																																																
a																																																																																	
i	u																																																																																
ɕ	ɔ																																																																																
ɛ	o																																																																																
a																																																																																	
i	u																																																																																
ɕ	ɔ																																																																																
ɛ	a																																																																																
i	u																																																																																
ɕ	ɔ																																																																																
e	o																																																																																
a																																																																																	

S_{1a}

S _{1a} (Vrbovec) 6:5 (1. grupa, 1. podgrupa)		S _{1a} (Šestine) 6:5 (1. grupa, 2. podgrupa)		S _{1a} (Tedovec) 6:5:4 (1. grupa, 3. podgrupa)			S _{1a} (Dubranec) 6:5:3																																																								
I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e	o	ɛ	a	II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td></td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e		ɛ	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e	o	ɛ	a	II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td></td><td>ɕ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u		ɕ	ɛ	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	ɕ	o	ɛ	a	II ₁	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	e	o	a		II ₂	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e	a	I	<table border="1"><tr><td>i:</td><td>u:</td></tr><tr><td>e:</td><td>o:</td></tr><tr><td>e:</td><td>a:</td></tr></table>	i:	u:	e:	o:	e:	a:	II ₁	
i	u																																																														
e	o																																																														
ɛ	a																																																														
i	u																																																														
e																																																															
ɛ	a																																																														
i	u																																																														
e	o																																																														
ɛ	a																																																														
i	u																																																														
	ɕ																																																														
ɛ	a																																																														
i	u																																																														
ɕ	o																																																														
ɛ	a																																																														
i	u																																																														
e	o																																																														
a																																																															
i	u																																																														
e	a																																																														
i:	u:																																																														
e:	o:																																																														
e:	a:																																																														

S_{1b}

S _{1b} (Bednja) 7(8):6 (3. grupa)																											
I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>ü</td><td>u</td></tr><tr><td></td><td>ə</td><td></td></tr><tr><td>ɕ</td><td>o</td><td></td></tr><tr><td>e</td><td>a</td><td></td></tr></table>	i	ü	u		ə		ɕ	o		e	a		II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>ü</td><td>u</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>ɕ</td><td></td><td></td></tr><tr><td>e</td><td>a</td><td></td></tr></table>	i	ü	u				ɕ			e	a	
i	ü	u																									
	ə																										
ɕ	o																										
e	a																										
i	ü	u																									
ɕ																											
e	a																										

S₂

S ₂ (Črečan) 7:6 (1. grupa, 1. podgrupa)		S ₂ (Ižanovec) 7:6 (1. grupa, 5. podgrupa)		S ₂ (Gregurovac Veternički) 7:6:6:5 (1. grupa, 6. podgrupa)				S ₂ (Tuhovec) 7:6:5:4 (1. grupa, 2. podgrupa)																																																																															
I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	e	o	a		II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>e</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e	o	e	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	ɛ	o	a		II	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e	o	ɛ	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	ɕ	ɔ	ɛ	o	a		II ₁	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	ɕ	o	ɛ	a	II ₂	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>ɔ</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	e	ɔ	ɛ	a	II ₃	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>ɕ</td><td></td></tr><tr><td>ɛ</td><td>a</td></tr></table>	i	u	ɕ		ɛ	a	I	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td>o</td></tr><tr><td>ɛ</td><td>o</td></tr><tr><td>a</td><td></td></tr></table>	i	u	e	o	ɛ	o	a		II ₁	<table border="1"><tr><td>i</td><td>u</td></tr><tr><td>e</td><td></td></tr><tr><td>ɛ</td><td></td></tr></table>	i	u	e		ɛ	
i	u																																																																																						
ɕ	ɔ																																																																																						
e	o																																																																																						
a																																																																																							
i	u																																																																																						
e	o																																																																																						
e	a																																																																																						
i	u																																																																																						
ɕ	ɔ																																																																																						
ɛ	o																																																																																						
a																																																																																							
i	u																																																																																						
e	o																																																																																						
ɛ	a																																																																																						
i	u																																																																																						
ɕ	ɔ																																																																																						
ɛ	o																																																																																						
a																																																																																							
i	u																																																																																						
ɕ	o																																																																																						
ɛ	a																																																																																						
i	u																																																																																						
e	ɔ																																																																																						
ɛ	a																																																																																						
i	u																																																																																						
ɕ																																																																																							
ɛ	a																																																																																						
i	u																																																																																						
e	o																																																																																						
ɛ	o																																																																																						
a																																																																																							
i	u																																																																																						
e																																																																																							
ɛ																																																																																							

S_{3c} (Donja Dubrava) 10:4:3 (1. grupa, 9. podgrupa)

I	i u ie uo e ɸ e o ɛ a	Π ₁	i u e a	Π ₂	i u a
---	-----------------------------------	----------------	------------	----------------	----------

(Π iz S_{3b})

S_{4a} (Draganić) 6:5:5:4 (2. grupa, 3. podgrupa)

I	i u ɸ o ɛ a	Π ₁	i u ɸ ɛ a	Π ₂	i u o ɛ a	Π ₃	i u ɛ a
---	-------------------	----------------	-----------------	----------------	-----------------	----------------	------------

S_{4a} (Prodindol) 6:5:5:4:3:2 (2. grupa, 4. podgrupa)

I	i u ɸ o ɛ a	Π ₁	i u ɸ ɛ a	Π ₂	i u o ɛ a	Π ₃	i u ɛ
---	-------------------	----------------	-----------------	----------------	-----------------	----------------	----------

S_{4b} (Domagović) 7:6:5:3:3 (2. grupa, 5. podgrupa)

I	i u e ɸ ɛ o a	Π ₁	i u e ɸ ɛ a	Π ₂	i u ɸ ɛ a	Π ₃	i e a	Π ₄	i u a
---	------------------------	----------------	-------------------	----------------	-----------------	----------------	-------------	----------------	----------

S₅ (Ozalj) 6:5 (2. grupa, 1. podgrupa)

I	i u ə e o a	Π	i u ə e a
---	----------------------	---	-----------------